

HISTORIA ECCLESIAE

Fodor László*

Debrecen

Az érkeserői úrasztali kehely nyomában

1. Bevezetés

Az Érkeserői Református Egyházközség tulajdonában van egy jelenleg alkalmilag használt, részben aranyozott, 350 g tömegű ezüstkehely.¹ Az egyháztörténeti munkákból megismerhető története nem éppen szokványos, ugyanis egy, a 19. század elején újragondolt funkcióról és az annak érdekében újraöntött kegyszerről van szó.² A kehely 1634-től 1804-ig, azaz a beolvasztásáig tárgyerként, paténaként szolgált a keserői református egyházban. Az érdeklődést emellett az keltheti fel, hogy az adományozóként megnevezett Horváth Zsófia és Pethő Miklós, a település egykori birtokosai mellett neves történelmi személyek, Geszthy Ferenc és Ország Borbála is megjelennek.

Ilyen részletek a legkritikább esetben kerülnek felszínre egy-egy vidéki, mondhatni eldugott egyházközség klenódiumairól. Jelen esetben maga a kehely őrizte meg a részleteket a felső perem (száj) alatt olvasható, két és fél soros, vésett felirat formájában. Ez a felirat vezette eddig a kehely története után kutató személyeket.

Az én érdeklődésem középpontjába véletlenül került a kehely, amikor a lekcsei Sulyok család első szatmári őseivel foglalkoztam.³ Sulyok Ferenc (1540–1580)

* Dr. Fodor László (Debrecen, 1972) a Debreceni Egyetem jogi karának egyetemi tanára. 1995-től kutat és oktat, elsősorban környezetjogi tárgykörökben, a történeti kutatást, s azon belül főként a családtörténetet a hobbijaként műveli. Olyan református családok történetét írta meg, mint a jenői Jeney, a kisjeszenyi Jeszenszky vagy a Szondy família, legutóbb pedig az ecsedi vár egykori tisztartóinak eredetével foglalkozott. A Magyar Tudományos Akadémia doktora (2021), az Országos Környezetvédelmi Tanács tagja (2017-től), a *Pro Futuro* című jogi szakfolyóirat főszerkesztője (2011-től). Nemzetközi kutatási tapasztalatokat német nyelvtérületen szerzett.

¹ A kehely legújabb kori történetével kapcsolatban szolgáltatott adatokért, valamint a kehelyről készített fotókért Oroszi Kálmán református lelképásztornak tartozom köszönettel.

² *Az Érmelléki Traktus egyházközségeinek 1823–1826 között összeállított históriája*. Mutatóval ellátva közreadja Emődi András. Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani XXI. Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, Debrecen 2018, 127., 131. Oroszi Kálmán: *Érkeserői és egyházainak története. II. lelkészképzésítő szakvizsgadolgozat*. Kolozsvár 2005, 31., 49., 79. Katalógusban: Sășianu, Alexandru: *Ezüst- és önművéség a XVI–XIX. században. A Nagyváradi Református Egyházmegye kegyszerei*. Nagyváradi Református Egyházkerület, Nagyváradi 1986, 22–23. (Katalógusszám: E68.)

³ Fodor László: Egy hiányzó láncszem – lekcsei Sulyok Ferenc végrendelete (1579). In: *FONS (Forráskutatás és Történeti Segéd tudományok)* 30. (2023). Megjelenés alatt.

a Báthoryak ecsedi udvarbírája, majd a Dobók sárospataki uradalmának gondviselője, Geszthy Ferencnek volt a nagybátyja és annak a Horváth Zsófiának a nagyapja, akiknek a nevét a kehelyre vésték. Országh Borbála Geszthy Ferenc felesége, Pethő Miklós pedig Horváth Zsófia férje volt.

Adott tehát egy eddig kevésbé exponált családi kapcsolatrendszer, amelyik jól illeszkedik a kehelyre vésett szöveg narrációjához, és így első ránézésre azt a tény látszik megerősíteni, hogy megtörténhetett az egyébként merőben szokatlan, négy személy általi adományozás. Ugyanakkor azonban szakirodalmi adatokból jól ismert, hogy a guthi Országh Borbála 1588-ban már nem élt. Az immár özvegy Geszthy Ferenc ekkor ismét megházasodott,⁴ 1593-ban pedig végrendelkezett, majd mintegy két év múlva, 1595-ben ő maga is meghalt.⁵ A kehelyen szereplő két utóbbi név viselője tehát 1634-ben már régen nem volt az élők sorában. További releváns körülmény, hogy a Geszthy házaspárnak semmilyen kapcsolata nem ismert a Bihar vármegyei Érkeserű református egyházával.

Ebből adódik, hogy a kehelyre vésett adatok valamelyike, vagy esetleg azok közül több nem felel meg a tényeknek. De mi történhetett valójában? Mikor készülhetett az ezüst tányér, és hogyan, kinek az ajándékként kerülhetett a keserűi reformátusokhoz, és azzal kapcsolatban miként jutottak téves következtetésre 1804-ben az egyházközség elöljárói? E kérdések megválaszolásához szerencsére rendelkezésünkre áll néhány írott forrás, amelyek megvilágítják a tárgy történetének a fordulatait. Azok jobb megértéséhez pedig lehetőségünk van felvázolni az érintettek családi kapcsolatait és a református egyházhoz való viszonyát.

2. A kehelyre vésett szöveg bemutatása és jelentősége

A kehely történetére vonatkozóan maga a kehely a legfontosabb forrás, amelyre készítésekor a következő feliratot vésték:

„Ezt a poharat Öntette az Ér:Keserüi Refor:[mata] Eccl[esi]a 1804 Es[z]tend:
[őben] Abból a Tányérból, a mellyet Susaki Horvath Sófia Pető Mikl:[ós] és
Geszti Ferencz s' Ország Borbála Készített[ett] volt 1634 Eszte:[ndőben]”⁶

⁴ Az özvegy Geszthy Ferenc Horváth Annát vette feleségül, aki utóbb göncruszkai Korniss Gáspár huszti kapitány felesége lett. Veress Endre: Geszthy Ferenc várkapitány, Déva XVI. századi iskolájának alapítója. In: Téglás Gábor (szerk.): *A Dévai M. Kir. Áll. Főreáliskola XXVII. értésítője az 1897–98. tanévről*. Déva 1898, 1–24.

⁵ Radvánszky Béla: *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században*. III. kötet. Knoll Károly kiadása, Budapest 1879, 145–152.

⁶ Az ötvös egyes szövegelemeket végig nagybetűvel vésték a kehelyre, másutt folyóírással váltotta fel a nyomtatott betűket. Ezeknek itt nem tulajdonítok jelentőséget. A kehely talpán is van

Ez az olvasat – néhány jelentéktelen, az ékezeteket, írásjeleket érintő pontosítástól eltekintve – megegyezik az Oroszi Kálmánéval, akinek a munkája azért is említendő, mert némi bizonytalanságról árulkodik az adományozók kilétét illetően. A szöveg elemzése során mintha benne is felmerült volna, hogy esetleg sok az egyszeri négy adományozó személy.⁷

A szövegnek vannak még szakirodalmi forrásból ismert olvasatai is. Săşianu művészettörténeti munkája annyiban tér el a fentitől, hogy önkéntelenül feloldotta a „Refor:” rövidítést, de egyebekben nem változtatott rajta.⁸

Tatai András helybeli lelkész viszont 1825-ben, az egyházközség történetének leírása során kisebb pontatlanságokkal, illetve két, minden bizonnyal szándékos eltéréssel másolta le a feliratot és küldte fel az esperesi hivatalnak. Ez került bele az egyházközség nyomtatásban megjelent történetébe. Kisebb, másolási hiba például, hogy „poharat” helyett „pohárt” írt, vagy hogy Geszthy Ferenc keresztnévét „Geszti Fer.”-re rövidítette. A két érdemi eltérés több figyelmet érdemel, mert közelebbről Horváth Zsófia személyét, illetve nevét érintik, ugyanis Tatai szövegében „Susaki” helyett „Susalith” áll, illetve az utolsó névelem nála „Pető Miklósné” a „Pető Mikl[ós]” helyett.⁹ Ennek egyik előzményét az egyházközség jegyzőkönyve is megőrizte, hogy tudniillik már a lelkész is észrevette az ötvös tévedését.¹⁰ Ugyanis a keserői földesasszony neve eredetileg Susalith Horváth Zsófia volt. A Susaki előnév egyszerű elírás: a debreceni mester vélhetően nem tudta értelmezni az idegen hangzású nevet. Ezzel szemben a helyi lelkésznek

Az érkeserői kehely, részlet
(Fotó: Oroszi Kálmán)

egy felirat, amely szerint az egyházközség által átadott ezüst mintegy hatodával kevesebb volt annál, mint ami a kehelyhez szükséges volt, ezért azt az egyházközség egyik tagja, Szombathy Dániel pótolta a magáéból. A kelyhen mesterjegy is van. Ennek alapján tudjuk, hogy egy debreceni mester készítette, akit Koromzay Dánielként azonosítottak. Oroszi Kálmán: *i. m.* 79.

⁷ Vö. Oroszi Kálmán: *i. m.* 31., 49., ugyanis egyik helyen csak Pethő Miklóst és Országó Borbálát nevezi meg adományozóként.

⁸ Săşianu, Alexandru: *i. m.* 23.

⁹ Emődi András: *i. m.* 131.

¹⁰ Oroszi Kálmán: *i. m.* 49. Forrása az egyházközség jegyzőkönyveinek első kötete (1812–1821) volt. Ld. a Keserői Református Egyházközségre vonatkozó iratok gyűjteményét a Román Nemzeti Levéltár Bihar Megyei Igazgatóságának (a továbbiakban RNLBihar) kezelésében, 280. fond, 309/1. kötet, 81.

több adata lehetett a névről, ahogyan arról is, hogy Horváth Zsófia Pethő Miklós felesége volt. Nála tehát – a szöveghűség jó szándékú feladása és meg nem nevezett források bevonása nyomán – lényegében három adományozó szerepel négy helyett. Utóbbi kapcsán meg kell még jegyezni, hogy a névrövidítés elvben úgy is feloldható, ahogyan azt Tatai tette, ugyanakkor ez a megoldás annyiban mégis logikátlanak tűnik, hogy Geszthy Ferenc és Országgh Borbála esetében is házaspárról van szó. Az ő esetükben is így kellett volna eljárni, feltéve persze, hogyha Geszthy Ferenc nevét a Pethő Miklóshoz hasonlóan rövidítették volna. Tegyük hozzá: az eredeti kegszser, az ezüst tányér feliratán lehetett ilyen rövidítés, de az is lehetséges, hogy nem rövidítették a keresztnéveket. Mindenesetre, azt Tatai már nem láthatta.

Végül az egyházkerület történetéről írott monográfiát említem, amelyik ugyan rögzíti, hogy az egyházközségnek volt egy úrasztali eszköze 1634-ből, de nem részletezi a sorsát, és nem említi annak vésetét sem, miközben a szerzőnek tudomása kellett hogy legyen arról. Másra aligha támaszkodhatott, amikor Országgh Borbálát az egyházközség egyik támogatójaként nevezte meg.¹¹

A kehely történetével foglalkozó másodlagos források mindegyike a kehely feliratára támaszkodik. Ha a kehely felirata hibás, a belőle fakadó következtetések is azok. Ennek megvizsgálásához visszább kell mennünk az időben.

A fentiek szerint 1804 előtt a kehely helyett egy tányért kell keresnünk az érkeserűi kegszserék között, s azt 1772-ben meg is találjuk az akkori egyházi leltárban.¹² Az úrasztali eszközök felsorolásának 3. pontja szerint ugyanis volt „Egy ezüst tányér mely is készült 1634-dik eszte[ndőben].” Ehhez tartozik egy későbbi keletű bejegyzés is: „Ebből öntetett az Ekklesia egy talpas poharat 1804. eszte[ndőben].”

Amint arra Oroszi Kálmán is felhívta a figyelmet, az 1772-es lajstrom nem tartalmaz utalást a tányéron lévő felíratra. Azonban, mint később látni fogjuk, a tányéron lennie kellett évszámnak, és azonfelül neveket tartalmazó felíratnak is, s a későbbi korok olvasóit az vezette, illetve vezette félre.

Érdekes, párhuzamos adat Tataitól, amely szerint ugyancsak 1634-ben Susalith Horváth Zsófia, Pethő Miklós házasársa mint a község akkori nagyobb birto-kosa szántóföldeket, a szükséges parochiális épületek számára pedig házhelyet

¹¹ Barcsa János: *A tiszántúli református egyházkerület történelme*. 1. kötet. Faragó György (A Debreczeni Protestáns Lap) Könyvnyomdája, Debreczen 1908, 151.

¹² A' Kesserűi Reff. Sz. Ekklesiában, Isten Ditsőségére rendeltetett Sz. dolgokk Laistroma, mellyek rész szerént az Úr asztalához, rész szerént a Parochialis Házakhoz tartoznak Mellyek inventaltattak, s legelsőben illy rendbe szedettettek Etsedi János Prédikátor által 1772-dik eszte. 22. Juni. Kesserűi Sz. Ekllesia Protocoluma Anno 1767. Akv. I. 155a–156a. Vö. Oroszi Kálmán: *i. m.* 81.

ajándékozott az egyházközségnek.¹³ Nem ismert, hogy Tatai András miből következtetett az 1634-es évszámra, de könnyen lehet, hogy éppen a tányér kapcsán, konkrétan: a tányérról ismert évszámot vette át. Ezt a feltételezésemet nemcsak az okleveles hivatkozás hiányára alapozom, hanem arra is, hogy van itt még egy ellentmondás, amelyet az alábbiakban szintén tisztázni kell. Tudniillik 1634-ben már petőfalvi Pethő Miklós sem élt. Erre a következtetésre immár a Suselith-Horváth család történetét kutatva jutottam, amikor megtaláltam Bethlen Gábornak a keserői birtokra és Barátpüspöki pusztára vonatkozó, új adományról szóló, 1624. július 10-én kelt oklevelét. A dokumentum arról emlékezik meg, hogy az említett birtokok akkor Horváth Zsófia, petőfalvi Pethő Miklós özvegye és Horváth Ilona, bélmezei Fráter István ítélmester házastársa kezén voltak.¹⁴ Ha 1634-es oklevél lett volna a lelkész kezében, abból az özvegyesség tényének egyértelműen ki kellett volna derülnie, mert abban házastárs helyett özvegynek kellett volna állnia. Ugyanakkor nem kizárt az sem, hogy volt okleveles adata, ahonnan a neveket és az évszámot vette, viszont rosszul értelmezte azt. Akárhogyan is történt, mindez egyúttal azt is jelenti, hogy a bevezetőben említett probléma tovább bonyolódik: a tányérnak 1634-ben Pethő Miklós sem lehetett az adományozója. Itt akár le is zárhatnánk a kutatást azzal a részeredménnyel, hogy az adományozó – kizárásos alapon – egyedül Horváth Zsófia volt, a kehelyre vésett szöveg ellentmondása azonban továbbra is tisztázása szorul.

A következő kérdés az, hogy vajon mi állhatott a tányéron. Mindenekelőtt abból kell kiindulnunk, hogy 1804-ben, amikor a tányér beolvasztásra került, egészen biztos, hogy elolvasták és rögzítették a tányér feliratát, majd pedig felhasználták a pohár feliratához. Továbbá nincs okunk azt feltételezni, hogy az egyházközség elöljárói bármilyen okból el kívántak volna térni az általuk ismert tényektől. A helybeli lelkész két évtizeddel később is az ismert adatok akkurátus továbbadására törekedett: saját tudása szerint korrigálta és javarészt a történettudomány mai állása szerint is helytállóan tekinthető forrásadatokkal egészítette ki a kehely szövegét például Geszthy Ferenc és Országh Borbála kilétét illetően. De ennek ellenére is adódhattak félreértések, amelyeket két tényezővel magyarázhatunk. Egyrészt azzal, hogy az ezüst maradandó, s amit egyszer rávéstek, esztétikusan nem távolítható el róla. Azaz egy ezüst tárgyra különböző időkben, egymástól függetlenül is kerülhettek szövegek. Részint ez magyarázhatja az ellentmondásokat jelen esetben is. A másik tényező a rövidítés. A 19. század elején

¹³ Emődi András: *i. m.* 135–136.

¹⁴ A Gyulafehérvári Káptalan országos levéltára a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (a továbbiakban MNL OL), Erdélyi fejedelmi kancellária, Libri Regii, HU-MNL-OL-F1, 13. k. 52–52b., 15. k. 8–8b; a Fráter család keserői birtokairól szóló iratok másolatai (1552–1631, a továbbiakban a Fráter család keserői birtokiratai) az MNL OL kezelésében, HU-MNL-OL-P 105 - 1. - 1570 - No. 1/4.

készült ezüst pohár vésete is tartalmaz rövidítéseket, és még inkább így lehetett ez a jóval korábbi tányér esetében. A rövidítések feloldása pedig néha többféle-képpen is lehetséges.

Továbbblépvé elképzélhető, hogy a kelyhen olvasható nevek mindegyike már a tányéron is szerepelt. De ha ez így volt, a feliratnak legalább két, különböző idő-ből származó, egymástól független részének kellett lennie két-két névvel. Vissza-kanyarodva a fenti gondolatmenethez, ebben az esetben a tényleges adományozók száma legfeljebb két fő, tudniillik valamelyik házaspár. Ha pedig elfogadjuk az 1634-es évszámot, akkor – amint azt kizárásos alapon már megállapíthattuk – Horváth Zsófia volt az egyedüli adományozó.

Így a további vizsgálódás hipotéziseként az állíthatjuk, hogy a tányéron mind a négy név és az a dátum is szerepelt valamilyen formában, amelyet a kelyhen olvashatunk. Egy korábbi véset rögzítette Geszthy Ferenc és Országgh Borbála nevét, vélhetőleg évszám és minden egyéb szöveg nélkül (esetleg a tulajdonosok címerével), s egy későbbi tartalmazta Horváth Zsófia és Pethő Miklós nevét, az 1634-es évszámmal, illetve az arra való utalással, hogy a tányért a keserői egyháznak ajándékozták akkor. Ha elfogadjuk az évszámot, akkor a második szövegben csak az lehet a nevek olvasata, hogy Horváth Zsófia, Pethő Miklós özvegye.

További feladat ennek a hipotézisnek az igazolása, mégpedig a kelyhen szereplő szöveg ellentmondásainak a feloldásával. A megválaszolendő kérdés az, hogy ajándékozhatott-e Horváth Zsófia olyan tányért, amelynek Geszthyék voltak az eredeti tulajdonosai. Mivel történeti bemutatásról van szó, ettől kezdve a kronológia kedvéért megváltoztatva a nézőpontot nem visszafelé, hanem előre haladok az időben.

3. Az érintett személyek, illetve családok történetének vázlatos bemutatása

Amint arra már a bevezetőben is utaltam, a kehely, illetve tányér történetében több nagynevű család, történelmi személyiség is érintett, akiknek részletes életrajza nem lehet e tanulmány része. Ezért bemutatásuk során is a tányér történetét igyekszem feltárni és fókuszban tartani.

3.1. *Geszthy Ferenc és Országgh Borbála*

Geszti Geszthy Ferenc Geszthy Jánosnak (†1562), a szlavóniai szentlőrinci és a kiskemléki vár urának fia korának egyik leghíresebb katonája, hadvezére volt. 1566 előtt apród (Zrínyi Györggyel együtt nevelkedett), 1569-ben már lovaskapitány, 1574–1578 között veszprémi főkapitány, 1581-től pedig az erdélyi mezsei hadak generálisa, illetve a fejedelmi testőrség parancsnoka, s egyben 1595-ig, azaz

haláláig a fejedelmi tanács tagja, amelyben a török elleni háborút támogatta.¹⁵ Déva várának ura (néhol dévai kapitányként említik), közismert támogatója volt a dévai református egyháznak, az iskolaügynek, de híres arról is, hogy jobbágycsúgyai kedvéért finanszírozta az Ószövetség románra fordítását és kiadását.¹⁶ Édesanyja, az 1590-ben, 64 évesen, fia dévai udvarházában elhunyt lekcei Sulyok Zsófia révén a kortárs Báthory Kristóf és Báthory Zsigmond erdélyi fejedelmek, illetve Bocskai István későbbi váradi főkapitány, majd erdélyi fejedelem rokona. 1595-ben Bocskai István volt Geszthy Ferenc végrendeletének végrehajtója.

Geszthy 1574 után kötött házasságot guthi Országh Borbálával, egy nagy múltú mágnás család utolsó sarjával, aki akkor immár kétszeres özvegy volt. Az asszony első férje, enyingi Török Ferenc,¹⁷ a néhai Török Bálint egyik fia, a török elleni küzdelem ünnepezt katonája, pápai kapitány, majd dunántúli főkapitány volt. (Országh Borbálától gyermekei is születtek.) Országh Borbála második (1573–1574) férje Eck Graf zu Salm und Neuburg győri főkapitány volt.¹⁸ Geszthy és Országh Borbála házassága az asszony halálával ért véget, majd 1588. április 4-én Geszthy ismét megházasodott.

A tényér eredetét illetően tehát az a lényeges, hogy 1574 és 1588 közé tehető az az időszak, amelyben a kehelyre, illetve eredetileg a tényérra véssett két utóbbi név viselője házasságban élt. A tényér e szűk másfél évtized alatt készülhetett.

Geszthy Ferenc több szempontból is figyelemre méltó végrendelete (1593. június 11.) nemcsak a végrendelező egykori boldog házaséletéről, hanem tetemes vagyonáról is árulkodik. Ha végigolvassuk az egyes rendelkezéseket, feltűnő, hogy különösen nagy mennyiségű ezüstműt hagyott hátra. Azok java részéről nem

¹⁵ Pálffy Géza: Adattár – III. rész. A veszprémi végvár vicekapitányainak „életrajzi lexikona” (16–17. század). In: Tóth G. Péter (szerk.): *Veszprém a török korban. Felhívások Veszprém török kori emlékeiről*. Veszprémi Múzeumi Konferenciák 9. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém 1998, (136–188) 140. Horn Ildikó: Az erdélyi hármastanács kormánya (1583–1585). In: *Századok* 140. (2006/4), (883–924) 885. Nagy László: Erdély és a tizenöt éves háború. *Századok* 116. (1982/4), (639–688) 655–656.

¹⁶ A bőséges szakirodalomból példaként ld. Veress Endre: *Geszthy Ferenc várkapitány*, 17. Juhász István: Nyugati missziós törekvések a románoknál. In: Deér József – Gáldi László (szerk.): *A Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve, 1944 – Magyarok és románok. II. kötet*. Magyar Történettudományi Intézet, Budapest 1944, (251–336) 290. Balogh Jolán: Későrenaissance kőfaragó műhelyek VII. közlemény. In: *Ars Hungarica* 8. (1980/1), 35–36.

¹⁷ Esküvőjüket 1554. július 15-én tartották. Török Ferenc 1571. január 16-án hunyt el. Pálffy Géza: *A császárváros védelmében. A győri főkapitányság története 1526–1598. A győri vár töröktől való visszafoglalása 400. évfordulójának emlékére*. Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltár, Győr 1999, 109., 141.

¹⁸ Pálffy Géza: *A veszprémi végvár vicekapitányainak „Életrajzi lexikona”*, 140.

is egyenként rendelkezett, hanem csak a tömegüket adta meg, girában.¹⁹ Így például egyéb ingóságok mellett 100 gira ezüstöt kapott Bocskai István, akit Geszthy a végrendeletben „legszerelmesebb atyámfiá”-nak nevezett. Ugyanannyit hagyott a dévai református egyház iskolájára s egyéb egyházi épületeire, valamint azon anyai rokonainak is, akik a Sulyok nevet viselték. A végrendeletet idézve (mai helyesírással):

„Sulyok Istvánnak, azokkal együtt, kik Sulyok névvel neveztetnek, azaz valakik az édesanyámmal Sulyok Zsófiával egyek voltak, mint Sulyok Ferenc és Sulyok György volt, azoknak gyermekinek hagyok pohárszék ezüstművemből száz gira ezüstöt, osszák el igazán egymás között [...]”²⁰

Amint arra a bevezetőben már utaltam, a kehely által megjelölt négy személy közti rokonság a Sulyok családban keresendő. Ha a Horváth Zsófia által ajándékozott tányér a Geszthy-hagyatékból való, akkor annak a 100 gira „pohárszék ezüstműnek” a része kellett hogy legyen, amelyről a végrendeletben a Sulyokok örökségeként esett szó.

A következőkben a tányér további sorsának is utánajárok, előbb azonban érdemes egy pillanatra megállni a „pohárszék” kifejezésnél. Ez ugyanis egyértelmű utalás az ezüstmű használati funkciójára: nem ékszerekről, övekről, csatokról, lószerszámról stb., hanem asztalneműről, azaz tányérokra és poharakra, illetve kupákra és evőeszközökre lehetett csak szó. Ebbe a körbe egy ezüst tányér magától értetődően beletartozik.

3.2. *A Sulyok rokonság*

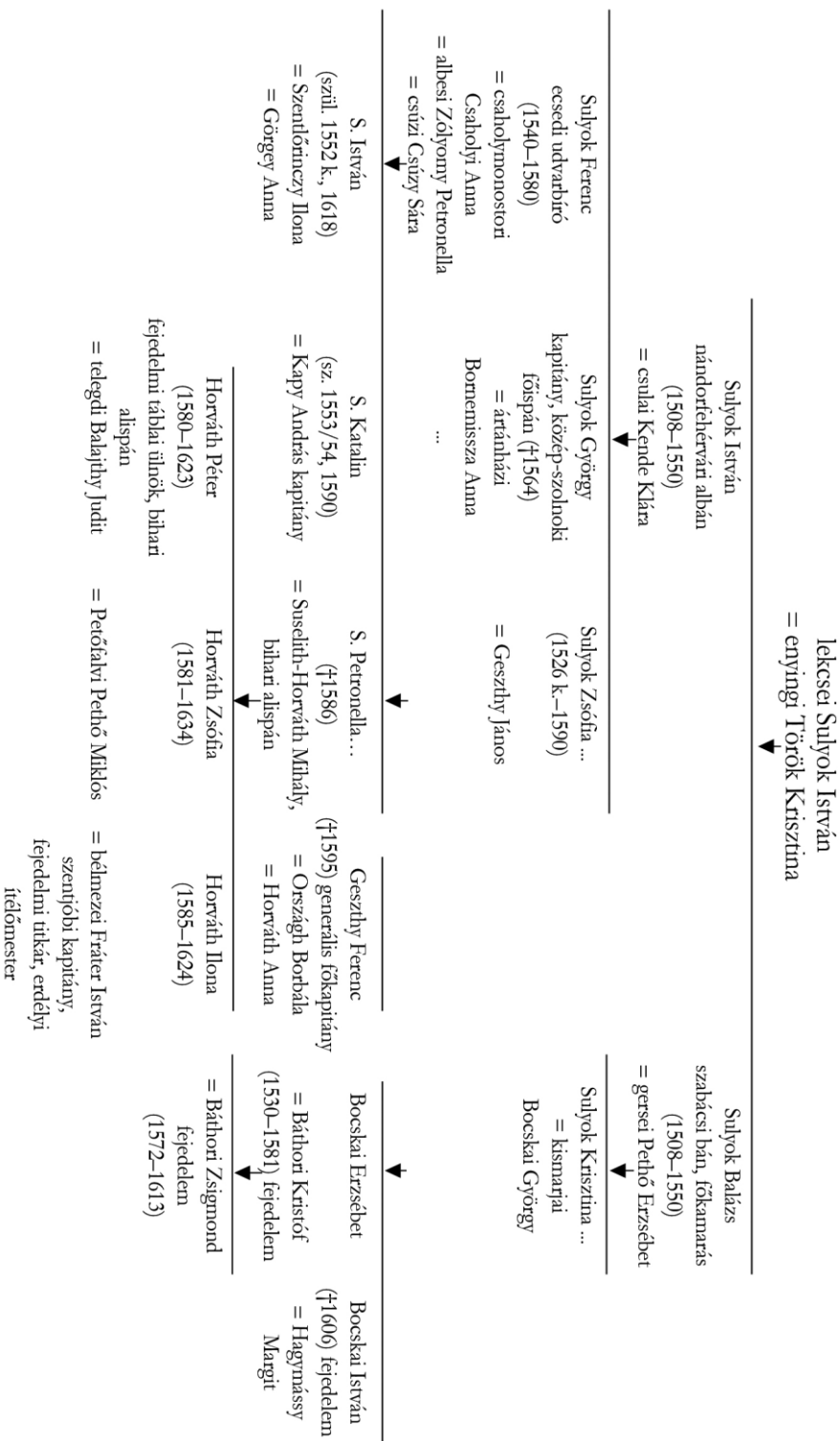
Bár a Sulyok név nem szerepel a kelyhen, az érintettek egymás közti viszonyai nem érthetők meg egy, a Sulyokokról szóló, rövid kitérő nélkül. Az imént említett végrendeletből kiindulva azzal is kell számolnunk, hogy a tányér tulajdonosai, illetve birtokosai közt Geszthy Ferenc után és Horváth Zsófia előtt a Sulyok család valamelyik tagja is szerepelt.

Az alábbiakban egy szándékoltan hiányos, a legszükségesebb összefüggéseket mutató családfa segítségével tekintem át a közös Sulyok-őstől való leszármazást. Ezen csak a tányér sorsa szempontjából lényeges családtagokat szerepeltetem néhány irányadó évszámmal és az érintettekhez vonatkozó, orientáló adattal.

¹⁹ 1 gira = 233,39 g. Ld. Balogh Béla – Oszóczi Kálmán: *Bányászat és pénzverés a Gutin alatt – Nagybánya és környékének bányászata, ércfeldolgozása és pénzverése 1700 előtt*. Közlemények a magyarországi ásványi nyersanyagok történetéből 12. Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum – Érc- és Ásványbányászati Múzeum, Miskolc–Rudabánya 2001, 126.

²⁰ Radvánszky Béla: *i. m.* 146.

A Sulyok család (a műtárgy története szempontjából érintettek) kapcsolatai

A végrendelet szerint Sulyok Ferenc és György gyermekei 100 gira ezüstöt kaptak együtt. Geszthy csupán Sulyok Istvánt nevezte néven Ferenc és György gyermekei közül, s így valószínűsíthetjük, hogy személyesen csak őt ismerte. A leszármazási táblázat megadott adatai arra világítanak rá, hogy Geszthy Ferenc elsőfokú unokatestvérei közt három személlyel kell számolnunk, tudniillik három olyan személlyel, aki 1595-ben élt, vagy ha már nem, akkor 1595-ben gyermeke volt életben. Ők valamennyien Sulyok Ferenc utódai, az ő három gyermeke, illetve az azoktól való unokái voltak. (Volt ugyan még egy György nevű fia is, de ő, Sulyok György Ferenc nevű fiához hasonlóan, nem érte meg 1595-öt, és utódot sem hagyott hátra.) A 100 gira ezüstöt ennek megfelelően kellett háromfelé osztani.

Sulyok István és Katalin a Szatmárban és Közép-Szolnokban birtokos, az 1552-ben fiúsított és fiatalon meghalt Csaholyi Anna gyermekei voltak. Apjuk halála után István lett a családfő, s az ő vonalán a Sulyok család máig él. Neki később is lesz még szerepe történetünkben. Katalin, Kapy András kapitány felesége, a Kapyak erdélyi ágának ősanja lett.

Végül Sulyok Petrót kell említenem, aki már a Bihar megyei, birtokos családból való albesi Zólyomy Petronella lánya volt. Ő 1560 körül születhetett, és a bihari Keserűn élő, illetve birtokos Suselith Horváth Mihály második felesége lett. Mint látni fogjuk, Geszthy halála idején ő már nem élt, így a rá eső, 33 gira ezüst az ő kiskorú gyermekeit illette meg. Alább majd kiderül, hogy vajon hozzá is jutottak-e.

3.3. *A Suselith-Horváth családról*

A Suselith (néhol Susalith)²¹ család egyike azon dalmát-horvát családoknak, amelyek a törökök elől menekülve a Magyar Királyság, illetve az Erdélyi Fejedelemség területén keresték boldogulásukat, s a származásukra utaló Horváth nevet is használták. Úgy tűnik, hogy a Heves vármegyei Nagyiván felé valamennyi Suselithnek közös, magyarországi birtoka volt. Erre vonatkozó jogairól Lukarithi Suselith Horváth Péter 1551. március 16-án mondott le – a felesége, nagymihályi Vinnay Zsófia, valamint gyermekeik, Mihály és Ilona nevében is – a testvérei, János és Simon javára.²² Ez egyébként az egyetlen ismert adat a család különböző

²¹ A családnév oklevelekben előforduló változatai: *Suseglích, Smsselyth, Smsselytt, Smsselyttb, Smsselyth, Smsselybt, Smsselyjtb, Suselyth, Smsseleth, Swsalyttb, Swsalyth, Swsalyt, Sussalyth, Susalut, Susalith*. A szakirodalomban még a hibás *Susetith* olvasattal is találkoztam.

²² Jakó Zsigmond: *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei. II. 1485–1556*. Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 17. Akadémiai Kiadó, Budapest 1990, 719. (5069.) Az említett János és Simon egy-egy Romhányi lány férjeként telepedett le Küküllőben, de utódaik a Macskássy, Bogáthy, Gyerőffy családokkal kötött házasságok, illetve adományok révén más

ágainak együvé tartozására. A minket érdeklő ág Biharban szerzett birtokot, a későbbi előnevét is adó Keserűt (Érkeseerű, románul Cheșereu), illetve a Barátpüspöki nevű pusztát, amelyek mellett Szatmárban és Erdély középső részén jutott jelentős zálogbirtokokhoz.²³ Története rövid, mivel a 17. század első harmadában kihalt.²⁴ Okleveles anyaga elsősorban a Román Nemzeti Levéltár Bihar Megyei Igazgatóságának (a továbbiakban RNLBihar) kezelésében, a leányági leszármazott és egyben örökös ippai, érkeserűi, bélmezei, rogozi és további előneveket viselő Fráter család iratanyagában maradt fenn.

A kapcsolódó szakirodalom csekély forrásanyagra támaszkodik, így több tévedést, megalapozatlan állítást tartalmaz. Ami az előneveket illeti, már Nagy Iván is többet kapcsolt a család tagjaihoz: a gyulai és a grebenit. A bihari családtagok ezeket soha nem viselték, használták viszont az egykori horvátországi birtokaikra, illetve lakhelyükre utaló oppromeniai („de Oppromenia”), és a lukarithi („de Lwkaryth”), majd a bihari lakhelyükre és birtokukra utaló „keserűi” vagy „keserői” előnevet. Nagy Iván klasszikusnak számító családtörténeti munkáját még azért is szükséges megemlíteni, mert abban egy családfa is szerepel a család utolsó három nemzedékéről. A családfa azonban hibás, mert a szerző tévedésből hármat kreált a két nemzedékből, s emellett a keresztnevek sem mind stimmelnek. A tévedést

megyékben, székekben is megjelentek. Egyébként néhány évtizeddel később egy Horváth Péter és egy Horváth Ferenc nagyiváni birtokosként szerepel, akik vélhetően megfeleltethetők a család egy-egy ismert magyarországi tagjával. Péter egri tisz, majd siroki prefektus; Ferenc pedig a mohácsi csatában is részt vevő, egykori gyulai porkoláb, majd békési alispán Horváth István fia, aki eladta békés vármegyei birtokait. Ld. Füvessy Anikó – Vadász István: *Nagyiván. Száz Magyar Falu Könyvesháza. Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht.*, Budapest 2000. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/SzazMagyarFalu-szaz-magyar-falu-1/nagyivan-BA5D/> (2023. aug. 15.). Zoltai Lajos: *Ismeretlen részletek Debrecen múltjából.* Debrecen 1936, 171. Hanák Béla – Szabó András Péter (szerk.): *Keresztvíztől sírkeresztig. Családi eseményekre szóló meghívólevelek Kassa város levéltárában (1550–1700).* I. kötet. Magyar családtörténetek: Források, 4–5. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest 2021, 321–322., 375. Haan Lajos: *Békés vármegye hajdana. II. Oklevéltári rész.* Pest 1870, 206–207. Benedek Gyula: *Öcsöd nagyközség oklevelei és fontosabb iratai 1297–1738.* Documentatio Historica VI. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szolnok 2001, 94–95.

²³ Reszegei birtoklására ld. a Fráter család levéltárát (a továbbiakban Fráter-levéltár) az RNL-Bihar kezelésében, 67/3. fond, Nr. 3. f. 4. és Nr. 10. f. 4.; erdélyi zálogbirtokaira pedig ld. az Eödönffy Zsófia végrendeletéről írtakat.

²⁴ Nagy Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal V.* Friebeisz István–Ráth Mór, Pest 1859, 160. Úgy tűnik, ekkorra a család valamennyi ága kihalt, vö. Dáné Veronka: „Mennyi jobbágya és mennyi portiója.” *Torda vármegye birtokos társadalma a 17. század első felében.* Erdélyi Tudományos Füzetek 286. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2016, 95. Dáné Veronka: *Torda vármegye jegyzőkönyvei I. 1607–1658.* Erdélyi Történelmi Adatok IX. 1. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2009. Eszerint az erdélyi ágra vonatkozó, utolsó adat 1609-ből való.

valamennyi későbbi szakirodalmi szerző átvette, legyen szó akár kultúrtörténeti, akár köztörténeti vagy életrajzi művekről. Példálózó felsorolásukkal a tévedés jelentőségére kívánok utalni a lábjegyzetben.²⁵

A Suselithek szűkebb pátriája Dalmácia területére esik. A scardonai káptalan jelentéséből tudhatjuk meg, hogy a scardonai comes kérésére 1507. május 18-án vizsgálat folyt annak bizonyítására, hogy a nemes Suseglich Mihály megtett-e minden intézkedést az Oprominia kerületbeli várának (castrum) megvédése érdekében még azelőtt, hogy a törökök megszárták a fegyverszüneti megállapodást. Tudniillik a vár feladására kényszerült, és Scardonába (Skradin) menekült.²⁶ A magát tisztázó Suseglich Mihály tekinthető a Suselith család őseinek. Az ő fia vagy esetleg unokája volt az a Péter, aki – immár Fráter György familiárisaként – alapította a család Bihar vármegyei ágát.

Az egykori Oprominiai (Oprominje) kerület és az érintett települések történetére vonatkozó adatok is elárulnak egy keveset a család eredetéről. A történeti atlaszokat és a mai Horvátország térképeit böngészve hamar feltűnik egy hasonló nevű hegység, a Promina, és egy azzal azonos nevű település, a mai Šibenik-Knin megyében, Knintől 13 km-re. Jelenleg ehhez a Prominához tartozik közigazgatásilag Lukar, az egykori Lukarith/Lukarić nevű falu, határában pedig ma is állnak a törökök által lerombolt Šušelj vár romjai.²⁷ Oprominje nemes birtokosai közt pedig már a 15. századból ismert a Suselith család. Alighanem közülük való

²⁵ A Fráterekről szóló és ebben a tanulmányban is hivatkozott, családtörténeti munkákon kívül ld. például: Benda Kálmán – Kenéz Győző: Barbiano generális jelentése a Bocskai-szabadságharc első hónapjairól. In: Dankó Imre et. al. (szerk.): *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1969–70*. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai LI. Debrecen 1971, 163. Ugyanazt megismétlik: Benda Kálmán – Kenéz Győző: Barbiano generális jelentése a Bocskai-szabadságharcról. In: Dankó Imre (szerk.): *A hajdúk a magyar történelemben*. II. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 19. Debrecen 1972, 13. Oláh Róbert: *Miskolci Csuhák István és Tofeus Mihály református lelkesítők könyves műveltsége*. PhD-értekezés. Debrecen 2016, 211. Részletesebben is kitér a család történetére Gordán Edina: Tofeus Mihály (1624–1684) kolligátumkötete a Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtárban. In: Kolumbán Vilmos József (szerk.): *A reformáció öröksége: egyháztörténeti tanulmányok*. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 24. Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2018, (36–44) 39–40.

²⁶ Fráter-levéltár, Nr. 1 f. 1.

²⁷ Promina (općina). In: *Wikipedija. Slobodna enciklopedija*. [https://hr.wikipedia.org/wiki/Promina_\(op%C4%87ina\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Promina_(op%C4%87ina)) (2023. márc. 31.). *Strateški plan razvoja turizma – studija Interpretacijski plan kulturne i prirodne baštine za područje općine Promina* (2019) [*Kulturális és természeti örökségvédelmi megalósíthatósági tanulmány a Prominai Önkormányzat területére vonatkozó turizmus-fejlesztési tervhez*, (2019)]. https://www.promina.hr/images/20_TURIZAM/2019/10_23/Strateski_plan_razvoja_turizma_studija_Interpretacijski_plan_kulturne_i_prirodne_bastine_za_producije_opcine_Promina.pdf (2023. márc 11.).

volt Susselith János (1449, 1453, 1456) fiumei kanonok is.²⁸ 1507-ben elesett erősségük eredeti neve egyébként Hotiblić (Hotiblić), amely idővel megváltozott, és a török adóösszeírásokban már Suselithként szerepelt.²⁹ Érdekes, hogy Promina területére esnek annak a várnak a romjai is, amelyben Fráter György született, akiről pedig köztudott, hogy bizalmasait legnagyobb arányban horvát rokonai, illetve földijeik közül választotta ki.³⁰ A térség történetét illetően érdemes még megemlíteni, hogy a török megszállásra 1522-ben került sor. A horvát nemesség túlnyomó része ekkorra hagyta el a vidéket.³¹

A Fráter család levelesládájában fennmaradtak, majd különböző közgyűjteményekbe kerültek olyan oklevelek is, amelyek eredetileg a Dobra nembeli kiskeszi Keszyekhez köthetők. Ez a tény két különböző elmélet, vagy inkább vélemény megfogalmazásához vezetett. Az egyik vélemény szerint a Fráter család ősei a bácsi várjobbágy Dobra nemzetség Horvátországba elszármazott utódai voltak. Ezt olvashatjuk például Nagy Iván művében.³² Az előbbi vitató másik nézet szerint, amelyet például Vajay Szabolcs, Zsák J. Adolf munkái képviselnek,³³ a Suselith-Horváthok valójában Kiskeszy-utódok, s az iratanyag tőlük került az utolsó Horváth lány kezével a Fráterekhez. Az érintett okleveleket többen felhasználták, illetve közölték is.³⁴ De ezekben nincs adat a Dobra nemzetség bármelyik

²⁸ Fest Aladár: Fiume a XV. században. V. közlemény. A középkori Fiume lakosszáma, népesedési mozgalma, nemzetiségi és nyelvi viszonyai. In: *Századok* 46. (1912), (489–504) 501.; VI. közlemény. (1912), (569–584) 569., 579.; VII. és befejező közlemény (1912) (649–661) 651., 652.

²⁹ Jakovljević, Aleksandar – Isailović, Neven: Popis nahije Necven iz 1574. godine [A Nečven-i náhije adóösszeírása 1574-ből]. In: *Mešovita grada* (Miscellanea) 42. (2021), (81–142) 83–99. Pilić, Šime: Turski katastri miljevaca i Promine u 16. stoljeću [Miljevaci és prominai török összeírások a 16. században]. *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke* 8. (2015), (235–295) 266., 283.

³⁰ Petrichevich Horváth Emil: Fráter György leszármazása. In: *Magyar Családtörténeti Szemle* 7. (1941/10), 223–231.

³¹ 2022 nyarán, Promina megszállásának 500 éves évfordulóján tudományos konferenciát tartottak. Ld. 500 obljetnica turskih osvajanja Promine. https://www.promina.hr/images/03_OBAVIJESTI/2022/05_18/500_obljetnica_turskih_osvajanja_Promine_Program.pdf (2023. márc. 11.).

³² Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal IV.* Ráth Mór, Pest 1858, 250–251. Ezt osztva készített tanulmányt és családfát Reszeghy Lajos is a Keszyektől a Fráterekig. Ld. Reszeghy Lajos családtörténeti gyűjteményét (a továbbiakban Reszeghy-gyűjtemény) az MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára (a továbbiakban MNL HBVL) kezelésében, IV. 546/d. 8. d., Fráter család.

³³ Vajay Szabolcs: *A Johannita Rend lovagjai 1854–1987.* [Genf] 1987, 131.

³⁴ Zsák J. Adolf: A biharmegyei és nagyváradai tört. és rég. múzeumnak Bács-Bodrogh vármegyére vonatkozó eredeti oklevelei. I–IV. közlemény. In: Roediger Lajos (szerk.): *A Bács-Bodrogh*

tagjának horvátországi megtelepedésére, illetve valamelyik horvát-dalmát család Keszyektől való leszármazására, Keszy-birtokokban való birtoklására. Ennek ellenére az említett feltevéseket mindmáig fel lehet lelteni a szakirodalomban.³⁵ Megmaradva a Suselitheknél, álláspontom szerint nem bizonyított, és nem is valószínű, hogy a család a Dobra nemzetség elágazása lenne. A Kiskeszi Keszyekre vonatkozó oklevelek többféleképpen is kerülhettek a Fráter-levéltárba.

3.3.1. *Suselith-Horváth Péter, a bihari ág alapítója*

A keserői ág alapítója Suselith Péter, aki 1543. március 12-én Fráter György helytartó familiárisaként tanúsított hűséges szolgálataiért kapta meg a Bihar vármegyei Keserű egy részét.³⁶ 1543. november 5-én Fráter György kincstárnok-helytartó kezéhez lefizetett 60 Ferdinánd-féle forintot a nagybányai kamara jövedelméből.³⁷ Az oklevél sajnos nem nevezi meg tisztségét, de annak valamilyen módon a nagybányai aranybeváltó és pénzverő kamarához kellett kötődnie.

A Fráter-familiárisok és szervitok körét Oborni Teréz mutatta be, az úgynevezett Castaldo-kódex alapján, amely 1552-ben, tehát már a helytartó meggyilkolása után készült.³⁸ A meglehetősen hosszú listán beazonosítható Horváth Péter, és pedig nyolc lóval, tudniillik ennyi lovas után kapta ellátmányát.³⁹ Közvetlenül előtte és utána közeli hozzátartozói állnak: rooghi Subith Miklós és Suselith János. Az előbbi 1558-ban Horváth Péter gyermekeinek törvényes gyámja lett, s ebből feltételezhetően Péterünk féltestvére vagy esetleg sógora lehetett, akit Horváth Mihály a „legszerelmesebb atyámfiá”-nak nevezett,⁴⁰ utóbbi pedig

Megyei Történelmi Társulat Évkönyve 15. (1899/3), 105–113.; 16. (1900/1). 23–28.; 16. (1900/2), 66–70., 18. (1902/1), 14–18.

³⁵ Ld. a Fráter család történetének két, egymást követő ismertetését: Gudenus János József: Fráter (ippi és érkeserői, bélmerei és rogozi). In: uő (szerk.): *Nobilitas 2012*, (7. évf.). Magyar Történelmi Családok Egyesülete Közhasznú Szervezet, Budapest 2012, 202–207., illetve 2013. (8. évf.), 154–158.

³⁶ Karácsonyi János – Kollányi Ferenc (szerk.): *Egyháztörténeti emlékek a magyarországi bitűjítás korából IV.: 1542–1547*. Budapest 1909, 225–226 (183); a Váradi Székeskáptalan levéltára az RNLBihar kezelésében (134. fond), Fascicula 47., Nr. 4.; Jakó Zsigmond: *i. m.* 640. (4777).

³⁷ Fráter-levéltár, Nr. 19 f. 1.

³⁸ Oborni Teréz: Fráter György szervitorainak és familiárisainak jegyzéke a Castaldo-kódexben, 1552. In: *Fons* 25. (2018/4), 435–451.

³⁹ Uo. 445.

⁴⁰ Fráter-levéltár, Nr. 4. f. 5. A rokonság mibenlétét nem sikerült meghatározni. Rog (Rogovo), akárcsak a Suselithek egykori birtokai, a Krka folyó vidékére esik, dombján, nem messze Kamičactól, erőd is állt egykor. A nevek alapján tehát a rokonság – legalábbis részben – összefügg a közös horvát-dalmát gyökerekkel. Vö. Margalits Ede: *Horvát történelmi repertórium*. II. kötet. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1900, 707.

Horváth Péter egyik öccse, 1550/1551-ben tasnádi udvarbíró, aki egy további testvérükkel együtt erdélyi birtokos.⁴¹ Horváth Péter számára Castaldo menlevelet állított ki Segesváron, 1552. január 5-én.⁴² Halála 1554 és 1557 között következhetett be.

Felesége és gyermekei édesanyja vinnai Eödönffy, másként nagymihályi Vinnay Zsófia. Az, hogy ő miként illeszthető be a több vármegyére is kiterjedő birtokokkal rendelkező Eödönffyek nemzedékrendjébe, egyelőre nem tisztázott. 1557-ben már Sombory Mihályné (tőle is született gyermeke), 1575-ben pedig Antalffy Mihályné. 1575. június 1-én a váradi káptalan előtt végrendelkezett.⁴³ A néhai Horváth Péter által összesen 1000 forintban zálogba vett aranyösszéki (berkesi, rákosi, felsőszentivánfalvi) birtokokat, 600 forint készpénzét, illetve arany- és ezüstneműit (ékszerek, serlegek, láncok, kanalak stb.), drága ruháit és egyéb ingóságait (tálak, vasalt ládák, vánkások stb.), amelyek az első férjétől kerültek hozzá, a tőle született két fia, Mihály és György örökölte.

Az 1552-ben végrehajtott adóösszeírás szerint Horváth Péter 44 portával egyedüli földesura volt a településnek.⁴⁴ Ez azonban komoly erőfeszítést igényelt a családtól. Mind Horváth Péter, mind utódai számos lépést tettek a település egészének a megszerzése, illetve megtartása érdekében. Így vettek zálogba, majd pedig véglegesen vásároltak meg birtokrészeket, például a csicseri Ormosok egyik, Szepessy-jogon Biharban is birtokos, kihalt ágát; I. Ferdinándtól és Izabella királynétól uralkodói adományokat kértek és nyertek a birtokukra és a vonatkozó

⁴¹ Tőlük ered a család erdélyi ága. Ld. például Jakó Zsigmond: *i. m.* 670. (4894), 696. (4989, 4990), 758. (5227). Bogdándi Zsolt: *A kolozsmonostori konvent fejedelemség kori jegyzőkönyvei I. 1326–1590.* Erdélyi Történelmi Adatok X. 1. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2018, 85., 155., 176–179., 188., 212–220. Fejér Tamás – Rácz Etelka – Szász Anikó: *Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei I. János Zsigmond királyi könyve 1569–1570.* Erdélyi Történelmi Adatok VIII. 1. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2003, 162., 225., 327., 395. Bogdándi Zsolt – Gálfi Emőke: *Az erdélyi káptalan jegyzőkönyvei 1222–1599.* Erdélyi Történelmi Adatok VIII. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2006, 91., 253. A Korniss család fondja az RNL Kolozs Megyei Igazgatóságának (a továbbiakban RNLKolozs) kezelésében, Seria 1., Nr. 180. Szabó Károly (szerk.): *Székegy oklevéltár 2. 1520–1571.* A Magyar Történelmi Társulat kolozsvári bizottsága, Kolozsvár 1876, 265. MNL OL F 15, Protocolla, Libri regii et Styliionaria 6. k. 85–85b. A hilibi Gál család fondja, RNLKolozs, Nr. 3., Nr. 4. és Nr. 5.

⁴² Fráter-levéltár, Nr. 5. f. 1.

⁴³ Fráter-levéltár, Nr. 4. f. 7.

⁴⁴ Maksay Ferenc: *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén.* I. kötet. A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok. Akadémiai Kiadó, Budapest 1990, 195., 212.

királyi jogokra,⁴⁵ oltalomlevelet nyertek,⁴⁶ többször is hosszadalmas pereket folytattak különösen a Sassyakkal és a lovagházi Peterdyek utódaival.⁴⁷ Keserűn a falutól gyakran távol lévő Horváth Péternek saját tisztje volt, egy Sándor János nevű nemes személyében, aki egyébként ura halálát követően Izabella királynétól adományt szerzett keserűi házára és telkére.⁴⁸

3.3.2. *A második nemzedék: keserűi Suselith Horváth Mihály*

Keserűi Horváth Mihály Bihar vármegye alispánja volt (1585–1589).⁴⁹ Jószomszédi és baráti viszonyt ápolt nopsitzi Varkoch Miklóssal, első gyermeke keresztapjával, aki 1578. június 29-én mondott le javára Barátpüspöki feléről, amelyre vonatkozóan Báthory Kristóftól ugyan új adományt szerzett korábban, de a birtokba iktatásnak Horváth Mihály ellentmondott.⁵⁰

Első, gyermektelen házasságát Marenith (Marinith) Horváth Katával kötötte, aki Ferenc leánya volt (1573–1576). Egyébként Marinith Horváth Ferenc névvel egyetlen személyt ismerünk, aki a gyulai vár egykori főkapitánya volt,⁵¹ s akinek a jómódú zempléni birtokos Ráskay Katalin (utóbb Barkóczy Lászlóné) volt a felesége.⁵²

⁴⁵ Fráter-levéltár, Nr. 1. f. 9; Nr. 7. f. 4.; Nr. 12. f. 2.; a Fráter család keserűi birtokiratai, No. 1/2/1.; a Péchy család levéltára a MNL OL kezelésében, P szekció, Családok, testületek és intézmények levéltárai, P 536 - 5. - a. - No. 4.

⁴⁶ Fráter-levéltár, Nr. 19 f. 1.

⁴⁷ Fráter-levéltár, Nr. 4. f. 1, Nr. 7 f. 3., Nr. 1. f. 6, Nr. 1. f. 2, Nr. 1. f. 15; a Fráter család keserűi birtokiratai, No. 1/1.; a Bethlen család fondja az RNLKolozs kezelésében, Seria 1., Nr. 273.

⁴⁸ Az oklevelet a királyné nevében állították ki, de János Zsigmond írta alá. Fráter-levéltár, Nr. 1 f. 12. Az aznap kelt iktatóparancs ugyanott, Nr. 1. f. 13. Az árvák gyámja nem sokra rá tiltakozott Sándor János tranzakciói ellen. Fráter-levéltár, Nr. 4. f. 4.

⁴⁹ 1585. máj. 19.: a hilibi Gál család fondja, RNLKolozs, Nr. 5, 1586. máj. 19.: a Bánffy család fondja az RNLKolozs-ban, Nr. 7. P. 15–18. 1587. máj. 20.: uo.: Nr. 1. (fasc. 89. Nr. 4.). 1587. július 3.: Fráter-levéltár, Nr. 10. f. 3. 1587. nov. 29.: A Vécsey család levéltára az RNLKolozs kezelésében, Seria 2. Nr. 10. f. 21. (fasc. 10., nr. 925). 1587. dec. 13.: az Ugray-Bölöni család levéltára az RNLBihar kezelésében, 67/1. fond, Nr. 2. f. 126–131. 1588. febr. 2.: a Vécsey család fondja, RNLKolozs, Nr. 10. f. 20 (fasc. 10., nr. 924). 1589. márc. 28. (ekkor három keserűi jobbágya képviseli őt mint szomszéd birtokost): a Váradai Székeskáptalan levéltára az RNLBihar kezelésében, Seria 4.1, Nr. 19. f. 18–30. 1589. aug. 27.: a Bánffy család fondja, RNLKolozs, Seria 3.2 Nr. 69. f. 69.

⁵⁰ Fráter-levéltár, Nr. 15 f. 17.

⁵¹ Barkóczy László – Fülöp László: Horváth Marinith Ferenc, a gyulai vár parancsnoka (1566). In: *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 33. (2009), 67–80.

⁵² Radvánszky Béla: *i. m.* 189–191.

1577-ben a szatmári Nyírcsaholyban került sor az özvegy keserői Suselith Mihály és lekcsei Sulyok Petró (Petronella) esküvőjére. A második feleség az akkor épp Sárospatakon szolgáló Sulyok Ferenc és egy jelentős, bihari birtokos család sarja, albesi Zólyomy Petronella⁵³ gyermeke volt, aki valamikor 1560 körül látta meg a napvilágot. 1580. február 3-án Horváth Mihály és felesége ismét Nyírcsaholyban tartózkodtak. Röviddel azelőtt halt meg Sulyok Ferenc. A házaspár azért érkezett a feleség szülői házába, hogy megállapodjon a rokonsággal, illetve átvegye a Sulyok Petró megillető ingóságokat. Ezek között volt például egy nagy értékű és minden bizonnyal még Zólyomy Petronellától hátrahagyott „veres at-lacz gyöngyös szoknya” is, ami iránt előbb pert indítottak Sulyok István ellen, de most, miután Sulyok jó atyafiként átadta nekik a szoknyát, keresetüket visszavonták.⁵⁴

A második házasságból hét gyermek született, akik közül a családfán látható egyetlen fiú és két leány érte meg a felnőttkort. Horváth Mihály 1573 és 1590 között vezetett, túlnyomóan magyar nyelvű családi feljegyzései⁵⁵ nemcsak házasságait, gyermekeinek születését és keresztelését, illetve közeli hozzátartozóinak halálát dokumentálják, hanem a vidéken 1585-ben és 1586-ban dúló pestisjárvány és éhínség okozta szörnyű pusztítást is. A pestis vitte el György nevű öccsét, második feleségét és több gyermekét is. A családi események helyszíne 1583-ban Váradon (Nagyvárad) volt, amiből arra következtethetünk, hogy Horváth Mihálynak már akkor is lehetett valamilyen hivatalos funkciója, ami őt oda kötötte.

Utolsó, aláírással is lezárt sorait latin nyelvű, immár más kéztől származó bejegyzés követi, amely vélhetően az ifjabb Horváth Pétertől származik, s aki arról számol be, hogy szeretett édesapja március 10-én távozott az örök életre, és hogy testét a keserői templomban, a saját maga készíttette sírboltban helyezték örök nyugalomra. Ez a bejegyzés nem tartalmaz évszámot, s könnyen elképzelhető az is,

⁵³ Nagy Iván: *Magyarország családi címereikkel és nemzékrendi táblákkal XII.*: Ráth Mór, Pest 1865, 425. 1575-ben a még gyermek Sulyok Petronella több rokonával együtt, Bajony János le-származottjaként új adományban részesült: a bajoni kastélyra és tartozékaira. Királyi Könyvek, MNL OL, A-57-04-0010, Magyar Kancelláriai Levéltár – Libri regii – 4. kötet 6–8. (Áthúzott bejegyzés.) Ld. még a Bajonyak családfáján: MNL OL, Kamara Archivuma, Neoregistrata Acta, E-0148-a-Fasc-0520-0045.

⁵⁴ Pettkó Béla: Művelődéstörténeti adatok: Női ruha érték a XVI. században. In: *Magyar Történelmi Társulat* 10. (1887), (781–794) 791. A szoknyát egyébként 500 forintra becsülték, és a per az előző napokban a vajdai tábla előtt indult. A szoknyáról szóló elismervényt a házaspár mindkét tagja aláírta és lepecsételte. Míg Sulyok Petró egy, a monogramját és a Sulyok-címert ábrázoló gyűrűt használt, addig férje pecsétje egy gemma volt. Címerhasználatának egyebütt sem akadtam nyomára.

⁵⁵ Keserői Suselith Mihály családi feljegyzései 1573–1590. RNLBihar, Colectia de Documente, Seria 2. (Inventar Nr. 99) Nr. 4. f. 3–4.

hogy évekkel később készült. A halál évére mégis egyértelműen következtethetünk egy oklevélből. Ugyanis Báthory Zsigmond Kolozsváron, 1590. november 24-én rendelkezett arról, hogy ha a néhai Horváth Mihály valóban adósa maradt a panaszosnak a tőle megvett bor árával, amiként azt Gyulay István, Báthory István szolgálja adta elő, az adósságot hátrahagyott marháiból fizessék ki.⁵⁶

3.3.3. Az utolsó nemzedék

Az utolsó nemzedék tagjaiként három testvért tarthatunk számon. Gyámjuk nem akárci: Bocskai István fejedelmi tanácsos, 1592-től váradi kapitány, a későbbi erdélyi fejedelem, aki Sulyok Petronella rokona volt. A Horváth gyermekek számuk és keresztnemük említése nélkül szerepeltek Bocskai 1595. október 5-én kelt, első végrendeletében. Bocskai elköltötte a pénzüket a prágai követjárásakor, ezért cserében védi és fancieskai birtokai (Bihar vármegye) jövedelmét kötötte le javukra mindaddig, amíg abból ki nem jött a teljes tartozás összege. Az árvák ingóságai a feleségénél, Hagymássy Margitnál⁵⁷ voltak, és azok kiadásáról is rendelkezett, de megemlékezett arról a harminchárom gira ezüstről is, amely az árvákat mint Sulyok-leszármazókat néhai rokonuk, Geszthy Ferenc végrendelete alapján illette meg, s amit Sulyok István tartott magánál. A minket érdeklő rész így hangzik mai helyesírással: „Sulyok István uramnál vagyon harminchárom gira ezüstök, kit Geszthy uram hagyott nekik, azt ott találják meg [...]”. Halála esetére pedig Báthory Zsigmond fejedelemre bízta az árvák gyámságáról szóló döntést.⁵⁸ Mivel azonban halála csak 11 évvel később következett be, az árvák pénzét, illetve egyéb marháit még saját maga adhatta ki, amikor azok elérték a megfelelő életkort.

A család bihari ágának utolsó férfi tagja keserűi Horváth Péter. Apja feljegyzései szerint 1580. augusztus 24-én látta meg a napvilágot. Giorgio Basta generális 1601. október 15-én Nyárádton kelt oltalomlevelében fogadta különös védelmébe, és egyúttal Bihar vármegye rendjeinek védelmébe is ajánlotta őt.⁵⁹

⁵⁶ Az utasítás címzettjei Bojthy Balázs alispán, Horváth Mihály egykori bihari alispántársa és Somlyay István, Báthory Zsigmond váradi familiárisa. RNLBihar, Colecția de documente, Seria 2. (Inventar nr. 99) Nr. 13. f. 25.

⁵⁷ Mint arra már többen rámutattak, Nagy Iván tévedése folytán gyakran Katalinként szerepel a szakirodalomban. A néhai Horváth Mihálynak ő is személyes ismerőse volt, akárcsak a már említett Varkoch Miklós (†1582) felesége. (Az ő fiuk a Balajthyak kapcsán említett Varkoch György.) Horn Ildikó: Bocskai István a Báthoryak udvarában. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica* 13. (2008/2), (47–56) 51–52.

⁵⁸ Radvánszky Béla: *i. m.* III. 180.

⁵⁹ Veress Endre (szerk.): *Basta György hadvezér levelezése és iratai (1597–1607). I. kötet: 1597–1602.* Monumenta Hungariae Historica 1. Diplomataria. XXXIV. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadóhivatala, Budapest 1909, 611.

Együtt szerepelt sógorával Bocskai István fejedelem 1606. december 17-én kelt végrendeletében.⁶⁰ A vonatkozó szövegrész:

„Horváth Péternek, és Fráter Istvánnak valamivel adóssá maradtunk jó lelki es-mérettel való vizsgálással végére menvén adják meg nekik a’ Testamentumosok.”

1608. február 13-án egy máig fennmaradt könyv került birtokába, amelybe be is jegyezte tulajdonjogát. Az ex libris nemcsak azt jelzi, hogy saját könyvtára volt, hanem azt is elárulja, hogy kitől jutott hozzá a könyvhöz. A könyv jó barátjának és egyben tisztelőjének, a második Bocskai-végrendeletben ugyancsak megnevezett Orosztoni Istvánnak az ajándéka volt. A kötet később Fráter István fiának, Pálnak a tulajdonába került, annak megfelelően, ahogyan az utódok hátrahagyása nélkül elhunyt Horváth Péter ingóságai, akárcsak birtokainak nagy része, a Fráter családhoz kerültek.⁶¹

1608. augusztus 8-án Horváth Péter bihari birtokos (kijelölt fejedelmi ember egy nagykályai beiktatásnál).⁶² 1614. április 23-án a bihari Asszonyvásárán választott bíróként járt el.⁶³ 1619 júniusában Bihar vármegye nevében mint alispán és az egyik szolgabíró végezte el Dobó Ferenc örököseinek beiktatását a bihari jószágokba. Ugyanekkor a fejedelmi tábla ülnöke is.⁶⁴ 1620. június 10-én is Bihar vármegye egyik alispánja Serényi Pál mellett.⁶⁵ Felesége telegdi Balajthy Judit. (Az asszony előbb Ugray Péter felesége volt, akitől elvált.⁶⁶ Apja Balajthy György, aki Varkoch György telegdi várbirtokának volt a gondviselője, anyja Krasznay Erzsébet.) Halálának időpontját 1623. január 8. elé tehetjük, amikor is özvegye végrendeletet tett.⁶⁷

Az utolsó nemzedékhez tartozott még Zsófia és Ilona. Nagy Iván a Fráter család bemutatásánál említi, hogy Fráter Istvánné Suselith Horváth Ilona a nővérével, Zsófiával, Pethőnével 1609-ben osztozott meg bizonyos arany- és ezüstne-műk s egyéb ingóságok fölött a Szatmár megyei Csengerben. Csengerben volt

⁶⁰ Romy Károly György: *Monumenta Hungarica, az az magyar emlékezetes írások*. II. kötet. Pest 1816, 331.

⁶¹ Oláh Róbert: *i. m.* 211.

⁶² Bihar vármegye törvényszékének iratai a HBVL kezelésében, Polgári perek (1702–1865), IV. 6. d. 9. cs. 375.

⁶³ Géresi Kálmán: *A nagy-károlyi gróf Károlyi-család oklevéltára. IV. kötet. Oklevelek és levelezések 1600–1700*. Gróf Károlyi Tibor, Budapest 1887, 90–91.

⁶⁴ Keserői Suselith Horváth Péter bizonyáglevelé, Pocsaj, 1619. jún. 20. MNL OL, Kamara Archivuma, Neoregstrata Acta, E-0148-a-Fasc-0297-0014.

⁶⁵ Haan Lajos: *i. m.* 220.

⁶⁶ Dáné Veronka szíves közlése az Ugray-Bölöni-levéltárban végzett kutatásai alapján.

⁶⁷ Reszeghy-gyűjtemény, Balajthy család. HBML IV. 456.d. 8. d.

a Sulyokok egyik birtokközpontja.⁶⁸ A Horváth család nőtagjai ekkor vehették át anyai örökségük egy részét a Sulyokoktól.

Mint láttuk, Sulyok Petronella 1580-ban vette át a maga örökségét, de abban a Geszthy-hagyaték még nem lehetett benne. Valószínű, hogy Horváth Zsófia ekkor kapta meg a Geszthy-féle ezüst tárgyért is. Azt is láthattuk, hogy 1624. július 10-én még mindketten éltek, Pethő Miklós özvegye, Horváth Zsófia neve pedig – amint azt szintén említettük – 1634-ben fordult elő utoljára.

3.3.4. *A család vallása*

A Suselith-Horváth család viszonylag korán lett az új hit követőjévé. Jóllehet Horváth Péter Fráter György püspök-helytartó familiárisa volt, ebből még nem következett, hogy neki is katolikusnak kellett lennie. Olyannyira nem, hogy a katolikus felekezet éppen az ő keserői birtoklása idején tűnt el, s kezdődött a reformált egyház kétszáz éves, kizárólagos jelenléte a faluban.⁶⁹ Fia és családja a keserői templomban temetkezett. Ennek nyoma ma már nem fedezhető fel az átépített és renovált templomban. Második házasságát annak a Sulyok családnak az egyik tagjával kötötte, amelyiknek – különösen a család nőtagjainak – jelentős szerepe volt a reformáció magyarországi terjesztésében.⁷⁰ Az ő egyik lányuk, Zsófia tette a református egyházközségnek szóló adományokat. Azonban a Horváth Ilonához köthető Fráter család nagyobb részét szintén református volt.

A 18. század végére a leszármazók közt már több katolikus is előfordult, amire tekintettel a helybeli birtokosok kifejezetten a néhai Horváth Péter jogutódaiként meghatározva magukat, közös akarattal és példamutatóan biztosítottak jövedelmeket mind a katolikus, mind a református egyház lelkészei és tanítói számára.⁷¹

⁶⁸ Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal IV.*, 258. Ez az adat szerepel a Fráter család történetének újabb ismertetésében is (Gudenus János József: *i. m.* 204.), azzal a zárójeles értelmezéssel, hogy „értsd ékszerek”.

⁶⁹ Emődi András: *i. m.* 127.

⁷⁰ Szabó András: Az ismeretlen kismarjai Bocskai család. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Philosophica* 13. (2008/2), (167–185) 176–177.

⁷¹ Emődi András: *i. m.* 127–139. Úgy tűnik, a család további ágai is korán lettek protestáns vallásúak. 1587-ben az erdélyi ág egyik tagja, Horváth Miklós hagyatékában (apja örökségként) összeírtak ugyan egy ezüst ereklyetartót és néhány könyvet is, amelyek a katolikus vallás gyakorlásához köthetők, utóbbiakat azonban lakonikusan így jelölték meg: „négy rossz pápista könyv”. Bogdándi Zsolt: *A kolozsmonostori konvent fejedelemség kori jegyzőkönyvei I. 1326–1590*, 213–220. (625).

4. Zárógondolat

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy az 1804-ben készült, keserői ezüst kehely elődje egy olyan ezüst tányér volt, amelyet keserői Suselith-Horváth Zsófia, petőfalvi Pethő Miklós özvegye ajándékozott a helyi református egyháznak 1634-ben. Az eredeti tulajdonosok mágnások, a Déván élő Geszthy Ferenc és Országgh Borbála voltak, a tányér az ő házasságuk idején készült valamikor 1574 és 1588 között. A tányér 1595-ben Geszthy Ferenc hagyatékának részeként került a Sulyok családhoz Szatmár vármegyébe, majd onnan 1609-ben Horváth Zsófiához, Sulyok Petronella egyik lányához.

Bár a tányér eredeti felirata pontosan nem rekonstruálható, minden körülmény arra vall, hogy a mai ezüst poháron is olvasható négy név mindegyike rajta volt a tányéron, csak éppen két különböző időpontban kerültek oda. A kelyhen előrébb áll, de a tányérra nyilvánvalóan utólagosan került Horváth Zsófia és Pethő Miklós neve az 1634-es évszámmal együtt. A tányér 1804-es beolvasztásakor részben rosszul értelmezték a rávésett szöveget, illetve másolási hiba is történt a kehelyre való átvezetésekor. Ebből adódóan a kehelyre vonatkozó szakirodalmi adatok is korrekcióra szorulnak.

A tányér útját követve számos család egymással való és szövevényes kapcsolatrendszerébe nyerhettünk bepillantást. A korabeli viszonyokat jól tükrözi, hogy magyar és horvát, főrangú és köznemesi származású, különböző országrészekben és vármegyékben honos családok kerültek egymással közeli viszonyba. A rokonságnak nyilvánvalóan szerepe volt a politikában, illetve a különböző hivatali pozíciók betöltésében is.

Az érintett személyek mindannyian a református egyház tagjaként ismertek, a Horváthok pedig Keserű földesuraiként voltak a helyi református egyházközség patrónusai. Ennek több bizonyítékát ismerhettük meg a család történetén keresztül: a templomban temetkeztek, és földeket adományoztak egyházuknak. Mindez teljes összhangban van az ezüst tányér ajándékozásával. Ugyanakkor azt is feltételezhetjük, hogy a Horváthok az említetteken felül is támogatták

Az érkeserői kehely
(Fotó: Oroszi Kálmán)

egyházukat különböző módon, és pedig érkeserűi letelepedésük első napjaitól kezdve.

További kutatás tárgya lehet, hogy a Geszthy-hagyaték darabjai vajon megtalálhatók-e esetleg más egyházközségekben.⁷² És ugyanígy szolgálhat további adalékokkal a családtörténeti szakirodalomban méltatlanul elhanyagolt Suselith-Horváth család történetének, illetve keserűi birtoklásának a részletesebb feltárása is.⁷³

Felhasznált irodalom

- Balogh Béla – Oszóczki Kálmán: *Bányászat és pénzverés a Gutin alatt – Nagybánya és környékének bányászata, ércfeldolgozása és pénzverése 1700 előtt*. Közlemények a magyarországi ásványi nyersanyagok történetéből 12. Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum – Érc- és Ásványbányászati Múzeum, Miskolc–Rudabánya 2001.
- Balogh Jolán: Későrenaissance kőfaragó műhelyek VII. közlemény. In: *Ars Hungarica* 8. (1980/1) 35–36.
- Barcsa János: *A tiszántúli református egyházkerület történelme*. 1. kötet. Faragó György (A Debreczeni Protestáns Lap) Könyvnyomdája, Debreczen 1908.
- Barkóczy László – Fülöp László: Horváth Marinith Ferenc, a gyulai vár parancsnoka (1566). In: *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 33. (2009), 67–80.
- Benda Kálmán – Kenéz Győző: Barbiano generális jelentése a Bocskai-szabadságharc első hónapjairól. In: Dankó Imre et al. (szerk.): *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1969–70*. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai LI. Debreczen 1971.
- Benda Kálmán – Kenéz Győző: Barbiano generális jelentése a Bocskai-szabadságharcról. In: Dankó Imre (szerk.): *A hajdúk a magyar történelemben* II. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 19. Debreczen 1972.
- Benedek Gyula: *Öcsöd nagyközség oklevelei és fontosabb iratai 1297–1738*. Documentatio Historica VI. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szolnok 2001.

⁷² Kapy Anna, Sulyok Katalin dédunokája, Macskássy Boldizsár özvegye például a szilágy-csehi református egyháznak ajándékozott egy ezüst tányért. Vö. Petri Mór: *Szilágy vármegye monographiája. V. Birtokosok, családok története. A–K*. Szilágy vármegye közönsége, Budapest 1903, 683. Petri adatát ellenőrizve azonban arra jutottam, hogy a szilágycsehi tányér nem volt a Geszthy-hagyaték része, ugyanis jóval később készült annál. A tányér peremén körbefutó felirat szerint azt „A Szilágy Csehi Helvetica Confession Levő Ecck Kegyes Indulatiyaboll Cinaltatvan Aiandekozta Arva Kapi Anna 1716”. A tányérről készített fotóért köszönettel tartozom Szilágyi Zoltán református lelkipásztornak.

⁷³ E tekintetben Dáné Veronka jelenlegi kutatásai, amelyek az egykori bihari alispánok családjaira irányulnak, hiánypótlónak ígérkeznek. (Dáné Veronka szíves közlése alapján.)

- Bogdándi Zsolt: *A kolozsmonostori konvent fejedelemség kori jegyzőkönyvei I. 1326–1590*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2018.
- Bogdándi Zsolt – Gálfi Emőke: *Az erdélyi káptalan jegyzőkönyvei 1222–1599*. Erdélyi Történelmi Adatok VIII. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2006.
- Dáné Veronka: *Torda vármegye jegyzőkönyvei I. 1607–1658*. Erdélyi Történelmi Adatok IX. 1. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2009.
- Dáné Veronka: „Mennyi jobbágya és mennyi portiója.” Torda vármegye birtokos társadalma a 17. század első felében. Erdélyi Tudományos Füzetek 286. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2016.
- Emődi András: *Az Érmelléki Traktus egyházközségeinek 1823–1826 között összeállított története*. Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani XXI. Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, Debrecen 2018.
- Fejér Tamás – Rác Etelka – Szász Anikó: *Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei I. János Zsigmond királyi könyve 1569–1570*. Erdélyi Történelmi Adatok VIII. 1. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 2003.
- Fest Aladár: Fiume a XV. században. V. közlemény. A középkori Fiume lakosszáma, népességmozgalma, nemzetiségi és nyelvi viszonyai. In: *Századok* 46. (1912), 489–504.; VI. közlemény (1912), 569–584.; VII. és befejező közlemény (1912), 649–661.
- Fodor László: Egy hiányzó láncszem – lekcsei Sulyok Ferenc végrendelete (1579). *FONS (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok)* 30. (2023). Megjelenés alatt.
- Füvessy Anikó – Vadász István: *Nagyiván*. Száz Magyar Falu Könyvesháza. Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., Budapest 2000. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/SzazMagyarFalu-szaz-magyar-falu-1/nagyivan-BA5D/> (2023. márc. 11.).
- Géresi Kálmán: A nagy-károlyi gróf Károlyi-család oklevéltára. IV. kötet. Oklevelek és levelezések 1600–1700. Gróf Károlyi Tibor, Budapest 1887.
- Gordán Edina: Tofeus Mihály (1624–1684) kolligátumkötete a Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtárban. In: Kolumbán Vilmos József (szerk.): *A reformáció öröksége: egyháztörténeti tanulmányok*. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 24. Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2018, 36–44.
- Gudenus János József: Fráter (ippi és érkeserői, bélmezei és rogozi). In: uő (szerk.): *Nobilitas 2012*, (7. évf.). Magyar Történelmi Családok Egyesülete Köszhasznú Szervezet, Budapest 2012, 202–207., illetve 2013. (8. évf.), 154–158.
- Haan Lajos: *Békés vármegye hajdana. II. Oklevéltári rész*. Pest 1870.
- Hanák Béla – Szabó András Péter (szerk.): *Keresztvíztől sírkeresztig. Családi eseményekre szóló megbírólevelek Kassa város levéltárában (1550–1700)*. I. kötet. Magyar családtörténetek: Források, 4–5. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest 2021.
- Horn Ildikó: Az erdélyi hármastanács kormányzata (1583–1585). In: *Századok* 140. (2006/4), 883–924.

- Horn Ildikó: Bocskai István a Báthoryak udvarában. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica* 13. (2008/2), 47–56.
- Jakó Zsigmond: *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei. II. 1485–1556*. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 17. Akadémiai Kiadó, Budapest 1990.
- Jakovljević, Aleksandar – Isailović, Neven: Popis nahije Necven iz 1574. godine. In: *Mešovita grada* (Miscellanea) 42. (2021), 81–142.
- Juhász István: Nyugati missziós törekvések a románoknál. In: Deér József – Gáldi László (szerk.): *A Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve, 1944 – Magyarok és románok*. II. kötet. Magyar Történettudományi Intézet, Budapest 1944, 251–336.
- Karácsonyi János – Kollányi Ferenc (szerk.): *Egyháztörténeti emlékek a magyarországi bitűjtás korából IV.: 1542–1547*. Budapest 1909.
- Maksay Ferenc: *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén*. I. kötet. A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok. Akadémiai Kiadó, Budapest 1990.
- Margalits Ede: *Horvát történelmi repertórium*. II. kötet. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1900.
- Nagy László: Erdély és a tizenöt éves háború. *Századok* 116. (1982/4), 639–688.
- Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal IV*. Ráth Mór, Pest 1858.
- Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal V*. Friebeisz István – Ráth Mór, Pest 1859.
- Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal XII*. Ráth Mór, Pest 1865.
- Oborni Teréz: Fráter György szervitorainak és familiárisainak jegyzéke a Castaldokódexben, 1552. In: *Fons* 25. (2018/4), 435–451.
- Oláh Róbert: *Miskolci Csuhák István és Tofeus Mihály református lelkészek könyves műeltsége*. PhD-értekezés. Debrecen 2016.
- Oroszi Kálmán: *Érkeserű és egyházainak története*. II. lelkészképesítő szakvizsgadolgozat. Kolozsvár 2005.
- Pálffy Géza: Adattár – III. rész. A veszprémi végvár vicekapitányainak „életrajzi lexikona” (16–17. század). In: Tóth G. Péter (szerk.): *Veszprém a török korban. Felhívás a Veszprém török kori emlékeiről*. Veszprémi Múzeumi Konferenciák 9. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém 1998, 136–188.
- Pálffy Géza: *A császárváros védelmében. A győri főkapitányság története 1526–1598. A győri vár töröktől való visszafoglalása 400. évfordulójának emlékére*. Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltár, Győr 1999.
- Petri Mór: *Szilágy vármegye monographiája. V. Birtokosok, családok története. A–K*. Szilágy vármegye közönsége, Budapest 1903.
- Petrichevich Horváth Emil: Fráter György leszármazása. In: *Magyar Családtörténeti Szemle* 7. (1941/10), 223–231.

- Pettkó Béla: Művelődéstörténeti adatok: Női ruha érték a XVI. században. In: *Magyar Történelmi Tár* 10. (1887), 781–794.
- Pilić, Šime: Turski katastri miljevac i Promine u 16. stoljeću. *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke* 8. (2015), 235–295.
- Promina (općina). In: *Wikipedija. Slobodna enciklopedija*. [https://hr.wikipedia.org/wiki/Promina_\(op%C4%87ina\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Promina_(op%C4%87ina)) (2023. márc. 31.).
- Radvánszky Béla: *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században*. III. kötet. Knoll Károly kiadása, Budapest 1879.
- Rumy Károly György: *Monumenta Hungarica, az az magyar emlékezetes irások*. II. kötet. Pest 1816.
- Sășianu, Alexandru: *Ezüst- és ónművéség a XVI–XIX. században. A Nagyvárad Református Egyházmegye kegyeszei*. Nagyvárad Református Egyházkerület, Nagyvárad 1986.
- Strateški plan razvoja turizma – studija Interpretacijski plan kulturne i prirodne baštine za područje općine Promina (2019)*. https://www.promina.hr/images/20_TURIZAM/2019/10_23/Strateski_plan_razvoja_turizma_studija_Interpretacijski_plan_kulturne_i_prirodne_bastine_za_podrucje_opcine_Promina.pdf (2023. márc 31.).
- Szabó András: Az ismeretlen kismarjai Bocskai család. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Philosophica* 13. (2008/2), 167–185.
- Szabó Károly (szerk.): *Székegy oklevéltár 2. 1520–1571*. A Magyar Történelmi Társulat kolozsvári bizottsága, Kolozsvár 1876.
- Vajay Szabolcs: *A Johannita Rend lovagjai 1854–1987*. [Genf] 1987.
- Veress Endre: Geszthy Ferenc várkapitány, Déva XVI. századi iskolájának alapítója. In: Téglás Gábor (szerk.): *A Dévai M. Kir. Áll. Főreáliskola XXVII. értesítője az 1897–98. tanévről*. Déva 1898, 1–24.
- Veress Endre (szerk.): *Basta György hadvezér levelezése és iratai (1597–1607)*. I. kötet: 1597–1602. Monumenta Hungariae Historica 1. Diplomataria. XXXIV. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadóhivatala, Budapest 1909.
- Zoltai Lajos: *Ismeretlen részletek Debrecen múltjából*. Debrecen 1936.
- Zsák J. Adolf: A biharmegyei és nagyváradai tört. és rég. múzeumnak Bács-Bodrogh vármegyére vonatkozó eredeti oklevelei. I–IV. közlemény. In: Roediger Lajos (szerk.): *A Bács-Bodrog Megyei Történelmi Társulat Évkönyve* 15. (1899/3), 105–113.; 16. (1900/1), 23–28.; 16. (1900/2), 66–70., 18. (1902/1), 14–18.
- 500 obljetnica turskih osvajanja Promine*. https://www.promina.hr/images/03_OBAVIJESTI/2022/05_18/500_obljetnica_turskih_osvajanja_Promine_Program.pdf (2023. márc. 11.).

* * *

The communion cup of the Reformed parish of Érkeserű was originally a plate, which was melted down at the beginning of the 19th century and made into a chalice. Its history, which can be traced back to the last third of the 16th century, is closely linked to the history of the parish and the local landowning families, especially the Suselith-Horváth family. This study corrects

and supplements earlier literature by using archival sources and source publications. It shows who were the original owners of the silver chalice, how it came to the later donor and the social background of the donation. It describes the relationship of the family members concerned to the Reformed Church.

Keywords: Suselith-Horváth family, Sulyok family, family history, Reformed parish of Érkeserű (Cheşereu), silver chalice.